

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Ржеуського Антонія Валентиновича

«Моделі, методи та засоби надання інформаційних послуг у сервіс-орієнтованих бібліотечних системах»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство

Основною тенденцією, що характеризує розвиток сучасної бібліотеки як соціокомунікаційної інституції, є невпинне урізноманітнення її інформаційних ресурсів і сервісів, опанування нових технологій традиційного та дистанційного обслуговування, адаптування нових форматів збереження та використання документів до усталеної технології. У сукупності це потребує створення такої моделі, яка б відображала усі новітні форми, зв'язки та засоби надання інформації користувачам. Що у свою чергу вимагає від науковців використання нових методик і методів дослідження, запровадження найкращого досвіду колег, і в першу чергу закордонних бібліотечних установ.

Саме в цьому контексті актуальною є дисертація А. В. Ржеуського, в якій проаналізовано моделі, методи та засоби дистанційного бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів та запропоновано оригінальні сучасні технологічні рішення.

Значущість проведеного дисертаційного дослідження підтверджується його виконанням у межах державних наукових тем Національного університету «Львівська політехніка»: «Історія бібліотечної справи на західно-українських землях (кін. XI ст. – 1939 р.)» (№0110U005028) та «Науково-освітнє соціокомунікаційне середовище великого міста: моделювання, прототипування, інформаційні технології» (№0116U006723).

Високий рівень достовірності й обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів дисертації забезпечується використанням комплексу методів: соціокомунікаційного, термінологічного, аналітичного, моделювання, аналізу, синтезу, узагальнення. Дисертантом застосовано у дисертаційній роботі статистичний метод та метод прогнозування. Також, як засвідчують

матеріали дослідження, активно використано метод бенчмаркінгу, який віднесено до наукової новизни результатів дослідження (с. 10).

Належний рівень фаховості Ржеуського А. В. та опанування ним теоретико-методологічного інструментарію бібліотекознавчих досліджень надав йому можливість фахово та коректно сформулювати об'єкт та предмет дослідження, окреслити коло дослідницьких завдань, які, як свідчить аналіз дисертаційної роботи, ним було успішно виконано. Серед найважливіших, слід назвати: використання концепції бенчмаркінгу для удосконалення роботи бібліотек вищих навчальних закладів; дослідження асортименту дистанційних послуг бібліотек вітчизняних та закордонних вищих навчальних закладів; проведення соціологічного дослідження з метою визначення образу бібліотеки як сучасного інформаційного центру очима користувачів; побудова моделі надання бібліотеками інформаційних послуг засобами безкоштовних Web-сервісів.

Аналіз дисертаційного дослідження засвідчив, що поставлена мета формування вербальної концептуальної моделі соціальної комунікації у бібліотеці із застосуванням комплексу веб-сервісів та інформаційних технологій, дисертантом досягнута.

Слід відзначити, що дисертація Ржеуського А. В. є першим фаховим дослідженням, в якому запропоновано використання концепції бенчмаркінгу для дослідження діяльності бібліотек, здійснено аналіз дистанційних послуг, що надаються з Web-сайтів бібліотек вищих навчальних України, США, Канади, Австралії, здійснено комплексний аналіз безкоштовних Web-сервісів для впровадження у роботу бібліотек як інноваційних послуг, спрогнозовано використання хмарних технологій для опрацювання мультимедійних документів.

Основні теоретичні положення і висновки, розроблені дисертантом, можуть бути використані при підготовці лекцій для студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», у науково-дослідній роботі для поглиблення подальших наукових досліджень, при підготовці лекцій для

слухачів курсів підвищення кваліфікації бібліотечних працівників в системі післядипломної освіти.

Дисертація має чітку, логічну структуру, відповідає меті та поставленим завданням дослідження. Вона складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У Вступі дисертант обґрунтовує актуальність теми дослідження, її зв'язок з науковими програмами та темами; чітко формулює мету, визначає завдання, окреслює об'єкт і предмет дослідження; вказує методологічну базу; розкриває наукову новизну; наводить відомості про апробацію роботи.

У першому розділі «Стан наукової розробки теми та джерельна база дослідження» проаналізовано праці, що пов'язані з темою дисертації.

У підрозділі 1.1. «Становлення бенчмаркінгу як самостійної концепції» наводиться трактування поняття бенчмаркінгу. Дисертантом зазначено, що термін запозичено з економічної галузі. Незначна кількість публікацій фахівців бібліотечної справи свідчить про те, що питання бенчмаркінгу не розроблено у вітчизняному бібліотекознавстві. Дослідником запропоновано власний індивідуальний підхід до формування концепції бенчмаркінгу, що складається з соціологічних досліджень, "конкурентної розвідки" або "консолідованої інформації". Концепція спрямована на пошук бібліотеки-лідера чи групи бібліотек-лідерів з надання інноваційного та комфортного бібліотечного сервісу. Наступним етапом по завершенню бенчмаркінгового дослідження є реінжиніринг – впровадження отриманих теоретичних результатів у роботу бібліотеки.

Підрозділ 1.2. «Трансформація бібліотечно-інформаційного обслуговування відповідно до зміни парадигми бібліотеки» присвячено індивідуальному інформуванню користувачів, зокрема історіографії вибіркового розповсюдження інформації. Дисертантом визначено, що вибіркоче розповсюдження інформації трактується як послуга, призначена для сповіщення вчених, дослідників, читачів, клієнтів або співробітників про появу нової літератури у відповідній області спеціалізації (с. 24). З поступом

інформаційних технологій, на сьогоднішній день даний сервіс може бути рушійним у роботі бібліотек. У дисертації відзначено, що даний вид послуги бере свій початок з середини минулого століття і здійснювався у ручному режимі. Дисертантом доведено, що набуває тенденція формування електронних бібліотек і одним з різновидів електронної бібліотек можна вважати електронний репозитарій (с. 20). Для забезпечення ефективнішого обслуговування користувачів дані інформаційні системи мають бути оснащені засобами сповіщення про появу нових ресурсів у фонді.

У підрозділі 1.3. «Хмарні бібліотеки» як парадигма розвитку сервіс орієнтованих бібліотечних систем» вичерпно представлено джерельну базу з впровадження хмарних технологій в бібліотеках. Як засвідчує огляд фахової літератури, здійснений Ржеуським А. В., застосування хмарних технологій набуває розвитку за кордоном. Хмарні обчислення вважаються перспективним напрямком розвитку бібліотечної діяльності, наступним шаблоном інформатизації бібліотечних процесів та однієї з парадигм електронних бібліотек. Дисертантом встановлено, що закордонні дослідники відносять хмарні технології до сервіс-орієнтованих систем (с. 33).

У другому розділі «Бенчмаркінг – інноваційний інструментарій удосконалення діяльності бібліотек» проаналізовано використання методології бенчмаркінгу у роботі бібліотек вищих навчальних закладів. У підрозділі 2.1. «Обґрунтування доцільності використання бенчмаркінгу в бібліотекознавстві» дисертантом розглянуто переваги використання методології бенчмаркінгу у бібліотечній справі (с. 37-38). Наведено основні види бенчмаркінгу, які можуть бути використані у бібліотекознавчих дослідженнях – стратегічний; діяльності або процесів; функціональний; внутрішній або зовнішній; міжнародний тощо (с. 39-41). Ржеуський А. В. запропонував дану методологію для визначення бібліотек-лідерів як серед вітчизняних, так і закордонних книгозбірень для запозичення передового досвіду та інноваційних рішень з метою удосконалення роботи книгозбірень. Проведення бенчмаркінгових досліджень передбачає

систематичність. Дисертантом наведено послідовність кроків застосування методології бенчмаркінгу для дослідження бібліотек (с. 43–44).

У підрозділі 2.2. «Еталонна модель бібліотеки на підставі аналізу бібліотечних веб-сайтів» Ржеуський А. В. зазначає, що основним джерелом отримання інформації для досліджень є звітна документація бібліотеки. Однак, не кожна бібліотека розміщує такі документи у вільному доступі. Тому, альтернативою є веб-сайти бібліотек. Веб-сайти дозволяють користувачу встановити ефективність бібліотечно-інформаційного обслуговування за асортиментом дистанційних послуг, які вона надає. При проведенні дослідження, дисертантом вперше охоплено велику кількість книгозбірень: 41 бібліотеку вітчизняних вищих навчальних закладів (с. 48), визначено набір віртуальних послуг, притаманний українським книгозбірням та визначено групу бібліотек-лідерів з дистанційного обслуговування користувачів.

Варто відзначити, що для повноти дослідження, дисертант застосував методологію бенчмаркінгу для аналізу послуг, що надаються з веб-сайтів бібліотек закордонних вищих навчальних закладів: США – 19 бібліотек, Канади – 15 бібліотек та Австралії – 11 бібліотек. Було визначено асортимент дистанційних послуг, що надаються закордонними бібліотеками, по кожній країні визначено бібліотеки-лідери, практичний досвід яких варто запозичити вітчизняним книгозбірням.

Третій розділ «Інноваційний підхід до побудови моделі соціальних комунікацій у бібліотеці, що базується на використанні технологій дистанційного обслуговування користувачів», який має на нашу думку, задовгу назву, присвячено моделям комунікаційних процесів, диференційованому виду інформування, а саме засобам вибіркового розповсюдження інформації, ролі бібліотечного фахівця у комунікаційних процесах.

У підрозділі 3.1. «Трансформація довідково-інформаційного обслуговування користувачів» дисертантом запропоновано удосконалений алгоритм реалізації системи вибіркового розповсюдження інформації, представлений у вигляді моделі, що становить декомпозицію вербальної моделі

соціальних комунікацій у бібліотечі. Ржеуським А. В. вивчено досвід попередників у цьому напрямку, досліджено засоби та існуючі форми вибіркового розповсюдження інформації (ВРІ), що здійснюються українськими бібліотеками. Дослідником слушно зауважено, що надавати користувачу релевантну інформацію необхідно з цілого комплексу інформаційно-пошукових систем, якими володіє бібліотека. Ржеуським А. В. встановлено, що на противагу ручному та напівавтоматизованому режиму здійснення ВРІ у вітчизняному бібліотекознавстві, за кордоном зроблено спроби розробити програмне забезпечення, яке давало б можливість у автоматизованому режимі збирати, генерувати та надсилати до користувача дані, релевантні його інформаційним потребам.

У підрозділі 3.2. «Вербальна модель комунікації. Сервісна складова», дисертантом досліджено широківідомі моделі передачі інформації, зокрема К. Левіна (с. 93–94), К. Шеннона (с. 95). Ржеуський А. В. звернув увагу на модель К. Левіна, що започаткував теорію «інформаційних воротарів», де основний акцент поставлено на комуніканті та реципієнті, що по чергово в процесі комунікації виступають в ролі «інформаційних воротарів». На думку дослідника, модель «інформаційних воротарів» доцільно застосовувати на прикладі соціальних мереж, що інтегровані з веб-сайтом бібліотеки. Дисертантом проілюстровано шлях трансляції новин з веб-сайту бібліотеки через соціальні мережі з наявністю зворотного зв'язку (с. 104–105).

У підрозділі 3.3. «Сучасна роль бібліотечного фахівця як агента соціальних комунікацій» Ржеуський А. В. детально зупинився на ролі підготовки бібліотечних фахівців в умовах інформаційного суспільства та інформатизації процесів у бібліотеках. Відповідно до соціальних зв'язків, що відбуваються між бібліотекою та користувачем, дисертант акцентує увагу на формуванні інформаційних аналітиків та брокерів у США, інформаційних брокерів у Польщі (с. 124). Зауважено, що бібліотекар повинен оволодіти тими знаннями та навичками, які потребує від нього напрямок його роботи. Дисертантом встановлено, що бібліотечний працівник повинен добре володіти

пошуком інформації, навичками роботи з інформаційними системами, бути обізнаним з широким колом відкритих інформаційних інтернет-ресурсів.

Оскільки вектор діяльності бібліотечного фахівця зміщується у віртуальне середовище, має місце такий напрямок роботи як «куратор змісту», що потребує від бібліотечного працівника оперування технологіями Web 2.0.

У четвертому розділі «Сервіс-орієнтовані бібліотечні системи» окреслено тенденцію формування бібліотечної сервіс-орієнтованої системи. Досліджено велику кількість інформаційних сервісів, що мають властивість інтегруватися у єдину інфраструктуру і можуть сформувати нову парадигму бібліотечно-інформаційного обслуговування.

У підрозділі 4.1. «Моделі електронних бібліотек на основі хмарних технологій» розкрито інноваційний підхід із застосування хмарних технологій у бібліотеках. Дисертантом наводяться приклади розробки та підтримання закордонними колегами бібліотечних інформаційних продуктів на базі хмарних обчислень (с. 129–131). Як відзначено у дослідженні, хмарні технології можна використовувати у різних напрямках для організації бібліотечно-інформаційного обслуговування, а саме: створення електронних бібліотечних каталогів та електронних бібліотек, сховищ для збереження великих обсягів даних. Наведено алгоритм роботи бібліотечного фахівця зі створення електронної бібліотеки on-line. Дисертантом виявлено особливості інтеграції електронного архіву з хмарними технологіями (с. 140).

У дисертаційному дослідженні Ржеуського А. В. вперше проаналізовано низку безкоштовних хмарних сервісів для створення електронних колекцій документів різних форматів. Шляхом дослідження їхнього функціоналу та методом порівняння визначено найбільш оптимальні для впровадження у практику роботи бібліотек. Дисертантом встановлено та комплексно відображено кореляцію хмарних сховищ (с. 152–153), що підкреслює теоретичну та практичну значущість теми дисертаційного дослідження. Окрім того, дисертантом досліджено технології, що здатні інтегрувати хмарні

сховища – хмарні менеджери. Методом попарних порівнянь визначено найбільш оптимальний за функціональними ознаками.

Як показують результати соціологічного дослідження, проведеного Ржеуським А. В. серед студентів Національного університету «Львівська політехніка», більша частина опитуваних виявила бажання отримати серед традиційних послуг бібліотеки власного віртуального простору для зберігання та формування власної колекції документів.

У підрозділі 4.2. «Мультимедійний продукт як об'єкт збереження у хмарних сховищах» запропоновано інноваційне рішення збереження та відтворення у «хмарних сховищах» мультимедійних документів, яке дозволяє створити мультимедійну бібліотеку. Дисертантом запропоновано створювати високоякісні мультимедійні бібліотечні продукти засобами Web-сервісу Animoto. Наведено алгоритм роботи з online-програмою (с. 169–171). Відзначено кореляцію даного Web-сервісу з хмарною технологією. Рішення для обрання «хмарних сховищ» як середовища для розміщення мультимедіа обґрунтовано шляхом порівняння функціональних можливостей з іншими платформами.

Кожний розділ дисертації завершується висновками, в яких обґрунтовано основні результати щодо вирішення дослідницьких завдань, сформульованих у вступній частині дисертації. Робота виконана на високому професійному рівні. Результати дослідження узагальнено у наукових висновках.

Основні положення дисертаційного дослідження Ржеуського А. В. відображені в 43 наукових працях, 11 з яких – у наукових фахових виданнях України, 6 публікаціях у закордонних виданнях (Росія, Казахстан, Польща) та 26 – у матеріалах міжнародних науково-практичних конференціях (3 з яких є закордонними). 5 робіт зареєстровані у міжнародних науково-метричних системах, таких як: eLibrary (РІНЦ), Google Scholar, Research Bible, Polish Scholarly Bibliography, BASE. Серед них – 5 одноосібних наукових праць (2 статті та 3 публікації матеріалів конференцій).

Однак, не зважаючи на позитивну оцінку представленої до захисту дисертаційної роботи, маємо низку зауважень:

1. У другому розділі дисертації «Бенчмаркінг – інноваційний інструментарій удосконалення діяльності бібліотек» детально викладено кроки проведення бенчмаркінгових досліджень, проте не вказано чітку послідовність методів дослідження, що становлять методологію бенчмаркінгу. Також бажано уточнити, які напрями діяльності сучасної бібліотеки, крім маркетингових послуг, варто досліджувати з використанням концепції бенчмаркінгу.
2. У дисертаційній роботі сформовано бачення дисертантом моделі здійснення вибіркового розповсюдження інформації, проте не визначено вимоги до бібліотечного персоналу, його компетентності та навичок, необхідних для виконання даного процесу.
3. Дисертантом наводяться алгоритми роботи з сервісами для створення електронної бібліотеки та бібліотечних мультимедійних продуктів, однак не завадило б сформулювати алгоритм роботи з хмарними менеджерами (розділ 4), застосування яких є поки що новацією для бібліотечно-інформаційної діяльності.
4. Текст дисертації перенасичений ілюстративним матеріалом, так розділ 2 містить 14 діаграм, а 4-й розділ «Сервіс-орієнтовані бібліотечні системи» включає понад 25 діаграм, таблиць, скрін-шотів. Таким чином ускладнюється сприйняття матеріалу, це стосується й додаткової внутрішньої нумерації загальних висновків.
5. Не заперечуючи високого рівня апробації отриманих результатів, на нашу думку, потребує додаткового пояснення факт великої кількості наукових публікацій дисертанта, здійснених у співавторстві з іншими науковцями.

Наведені нами зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження та викладених результатів.

Автореферат дисертації адекватно передає її зміст, аргументацію, логіку побудови, ступінь наукової новизни, теоретичне значення отриманих результатів і можливості науково-практичного їх застосування. Оформлення дисертаційної роботи та автореферату відповідає чинним вимогам.

Таким чином, можна констатувати, що дисертація Ржеуського А. В. «Моделі, методи та засоби надання інформаційних послуг у сервіс-орієнтованих бібліотечних системах» є самостійно виконаним і завершеним науковим дослідженням із соціальних комунікацій, його автор продемонстрував високу фаховість та вміння кваліфікованого вирішення складних дослідницьких проблем. За своєю актуальністю, науковою новизною, обґрунтованістю основних положень і висновків, науковим значенням дисертація Ржеуського А. В. «Моделі, методи та засоби надання інформаційних послуг у сервіс-орієнтованих бібліотечних системах» відповідає нормативним вимогам, які висуваються Міністерством освіти і науки України до робіт, що подаються на присудження наукового ступеня кандидата наук, викладеним у п. 9, 11 – 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор, Ржеуський Антоній Валентинович, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство.

Доктор наук із соціальних комунікацій,
старший науковий співробітник,
завідувач кафедри бібліотекознавства та
інформології Київського університету
імені Бориса Грінченка

О. В. Воскобойнікова-Гузєва

